

Gras is om in te liggen, deel 91.

O.G. Zijlstra.

Determineerhulp bij de gesplitste taxa van de Standaardlijst 2003.

[Dit artikel is overgenomen uit *Hypericum*, nr. 4, maart 2005, de nieuwsbrief van de Floristische Werkgroep Twente en FLORON Twente. Met tussen vierkante haken een enkele toevoeging over de lokale, Oost-Noord-Brabantse situatie (FLORON-district 19) door John Bruinsma.]

In de Standaardlijst 2003 zijn een aantal taxa van de voorgaande Standaardlijst gesplitst. De nieuwe soorten en ondersoorten zullen in de komende editie van de Heukels' Flora van Nederland en op een volgende FLORON-streeplijst terug te vinden zijn. Daar het zich echter laat aanzien dat zowel de nieuwe Heukels' als een nieuwe streeplijst dit jaar niet zullen verschijnen, willen we hier de nieuwe gesplitste taxa alvast behandelen. Waarnemingen van deze (onder)soorten kunnen dan ook dit jaar al worden doorgegeven.

Amaranthus hybridus s.l.

Amaranthus hybridus (Groene amarant) wordt gesplitst in *Amaranthus hybridus* subsp. *hybridus* (Basterdamarant) en *Amaranthus hybridus* subsp. *bouchonii* (Franse amarant). [Zie ook Gras is om in te liggen deel 65, Venkraai 145, 1999].

Beide ondersoorten kennen we uit ons FLORON-district [Ook in D19]. Dirkse et al. (1998) sleutelen ze als volgt uit:

1 Bloemdekbladen smal spatelvormig, stomp, met een kort spitsje, meestal duidelijk langer dan de gesteelde vrucht	Amaranthus retroflexus (Papegaaienkruid)
– Bloemdekbladen lancetvormig, spits, ongeveer even lang als de vrucht of iets korter, vrucht gedekseld of ongedekseld	--> 2
2 Vrucht met deksel, regelmatig overdwers openspringend (Fig. 1). Binnenste bloemdekbladen van de vrouwelijke bloemen (1,0)2,0-2,5(-3,4) mm lang	Amaranthus hybridus subsp. hybridus
– Vrucht zonder deksel, niet openspringend (Fig. 2). Binnenste bloemdekbladen van de vrouwelijke bloemen (0,8)1,5(-2,2) mm lang	Amaranthus hybridus subsp. bouchonii

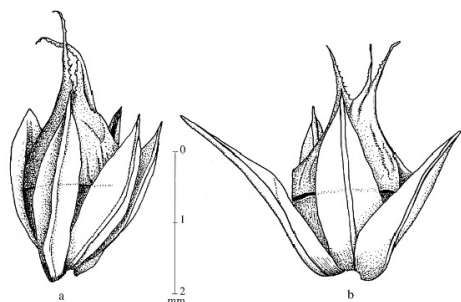

Fig. 1. *Amaranthus hybridus* subsp. *hybridus*

Bron: Gorteria 24: 70

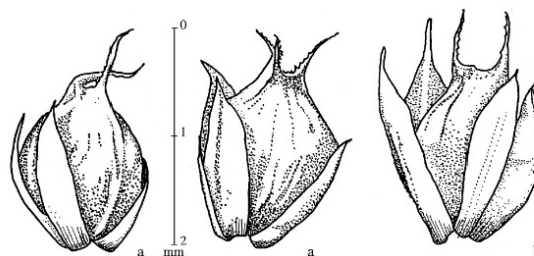

Fig. 2. *Amaranthus hybridus* subsp. *bouchonii*

Bron: Gorteria 24: 69

Carex ligerica en *Carex reichenbachii*

Carex ligerica (Rivierduinzegge) en *Carex reichenbachii* (Valse zandzegge) zijn weer terug op de Standaardlijst, na eerder bij *Carex arenaria* (Zandzegge) te zijn ondergebracht.

Geen van beide soorten zijn ooit in Twente aangetroffen [evenmin in Oost-Brabant, wel in Midden- en Noord-Limburg]. Voor een recente sleutel zie bijvoorbeeld Lambinon et al. (1998).

Dactylorhiza maculata s.l.

Van *Dactylorhiza maculata* (Gevlekte orchis) wordt *Dactylorhiza fuchsii* (Bosorchis) afgesplitst.

Groeiplaatsen in ons district kennen we niet [ook niet in Oost-Brabant, wel in het Buitengeoor bij Mol]. Kreutz & Dekker (2000) geven een melding van Bad Boekelo uit 1989, gebaseerd op een schriftelijke mededeling. Dit jaar zal Bad Boekelo in het kader van het nieuwe FLORON-monitoringproject door Pieter Stolwijk worden bezocht, zodat hierover meer duidelijkheid komt.

D. fuchsii onderscheidt zich van *D. maculata* door haar diep 3-lobbige kroonlip, waarvan de middelste lob ongeveer even breed is als de zijlobben (Fig. 3) De grootste breedte van het onderste stengelblad ligt in tegenstelling tot *D. maculata* in de bovenste helft van de bladschijf. De bladonierzijde is glanzend grijsgroen; bij *D. maculata* dof grijsgroen. *D. fuchsii* is een plant van kalkhoudende bodems; *D. maculata* heeft een voorkeur voor zure milieus.

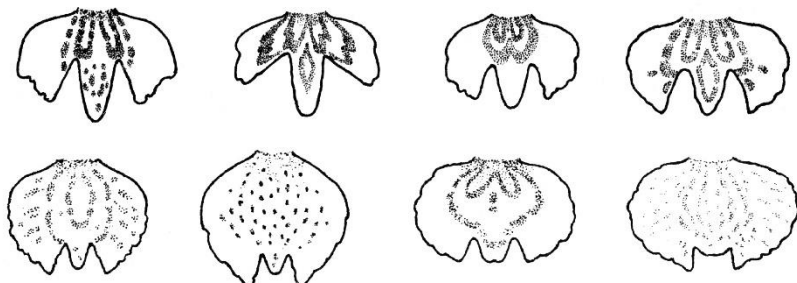

Fig. 3. onderlip: bovenste rij: *Dactylorhiza fuchsii* onderste rij: *Dactylorhiza maculata* Bron: Stace 1997

Panicum dichotomiflorum s.l.

Panicum dichotomiflorum (Kale gierst) wordt gesplitst in *Panicum dichotomiflorum* en *Panicum schinzii* (Zuid-Afrikaanse gierst). Beide taxa zijn recent in ons FLORON-district waargenomen, bijna alleen in maïsakkers [ook in D19 en in nog oostelijker Brabant].

Reijerse & Stolwijk (2002) geven de volgende sleutel:

– Aartje 2,3-2,8 mm lang, aan de top stomp tot weinig spits. Onderste bloem mannelijk. Palea van de onderste bloem tijdens de bloei half-openstaand ('gapend' aartje) (Fig. 4a)	<i>Panicum schinzii</i>
– Aartje 2,5-3,5 mm lang, aan de top spits tot toegespitst. Onderste bloem steriel. Palea van de onderste bloem tijdens de bloei gesloten blijvend (Fig. 4b)	<i>Panicum dichotomiflorum</i>

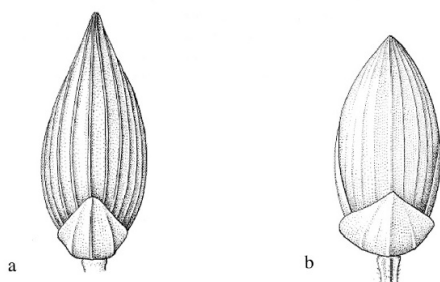

Fig. 4. a. *Panicum dichotomiflorum* b. *Panicum schinzii*. Bron: Gorteria 28: 79

Pastinaca sativa

Pastinaca sativa (Pastinaak) wordt gesplitst in twee ondersoorten: *Pastinaca sativa* subsp. *sativa* (Pastinaak) en *Pastinaca sativa* subsp. *urens* (Brandpastinaak).

Pastinaca sativa subsp. *urens* is bij ons nog niet gevonden, maar breidt zich de laatste tijd vanuit Zuid- en Middeneuropa naar onze streken uit. Recent is ze bekend geworden van o.a. Zuid-Limburg. Groeiplaatsen aan rivieroeveren en ruderaal terreinen.

Sleutel, naar Lambinon et al. (1998):

– Plant tot 1 m hoog. Takken een scherpe hoek (ca. 40°) met de hoofdstengel vormend. Stengel kantig, diep gegroefd. Schermen duidelijk ongelijk, de centrale groot, met (7-)9-20 stralen van ongelijke lengte; de langste schermstralen tot 7 cm lang	<i>Pastinaca sativa</i> subsp. <i>sativa</i>
– Plant tot meer dan 1,5 m hoog. Takken (in ieder geval de onderste) een hoek van ca. 60° met de hoofdstengel vormend. Stengel min of meer cilindervormig, zelden gestreept of iets gegroefd. Schermen enigszins ongelijk, de centrale tot weinig groter dan de overige. Schermstralen 5-7(-9), ongeveer gelijk van lengte; de langste schermstralen tot ongeveer 4 cm lang	<i>Pastinaca sativa</i> subsp. <i>urens</i>

Rosa

Rosa canina (Hondsroos), *Rosa rubiginosa* (Egelantier) en *Rosa villosa* (Viltroos) worden gesplitst in meerdere microsoorten. Binnen afzienbare tijd zal in Gorteria deze nieuwe indeling binnen de Rozen worden behandeld. Overigens zijn er enkele ongerechtigheden in Tabel 3 van de Standaardlijst (p. 192) gesloten. Zo horen *Rosa columnifera* en *Rosa elliptica* niet bij de *Rosa canina*-, maar bij de *Rosa rubiginosa*-groep. De abusievelijk bij deze groep geplaatste *Rosa pseudoscabriuscula* hoort thuis bij de *Rosa villosa*-groep.

Een determinatiesleutel, beschrijvingen van de microsoorten alsmede taxonomische en ecologische achtergronden zijn te vinden bij Thomaes et al. (2004).

Vicia sativa

Vicia sativa subsp. *nigra* (Smalle wikke) wordt gesplitst in *Vicia sativa* subsp. *sativa* en *Vicia sativa* subsp. *segetalis* (Vergeten wikke).

Lambinon et al. noemt *Vicia sativa* subsp. *segetalis* "waarschijnlijk de meest voorkomende ondersoort in het gebied van de Flora, nu eens verward met subsp. *nigra*, dan weer met de subsp. *sativa*; twijfelachtig inheems, maar in ieder geval al sinds lang ingeburgerd". Dit geldt waarschijnlijk ook voor ons land!

Onderstaande sleutel, waarin ook subsp. *sativa* is opgenomen, is gebaseerd op Lambinon et al. (1998), Sebald et al. (1992) en Stace (1987):

1 Bladen >5 mm breed. Bloemen 18-30 mm lang. Peulen bij rijpheid bruin tot bruingeel wordend, meest zacht behaard	<i>Vicia sativa</i> subsp. <i>sativa</i>
– Bladen 2-6 mm breed. Bloemen 9-26 mm lang. Peulen bij rijpheid donkerbruin tot zwart wordend, kaal	--> 2
2 Bovenste bladen 2-3 mm breed. Kelk ongeveer half zo lang als de vlag, deze loodrecht naar boven gebogen. Peulen 30-40 mm lang	<i>Vicia sativa</i> subsp. <i>nigra</i>
– Bovenste bladen 3-6 mm breed. Kelk ongeveer ¾ zo lang als de vlag, deze met een hoek van 30-45° naar boven gebogen. Peulen tot 70 mm lang	<i>Vicia sativa</i> subsp. <i>segetalis</i>

Sagina apetala

Sagina apetala (Tengere vetmuur) wordt opnieuw gesplitst in *Sagina apetala* subsp. *apetala* (Donkere vetmuur) en *Sagina apetala* subsp. *erecta* (Uitstaande vetmuur).

We kennen in ons FLORON-district alleen *Sagina apetala* subsp. *erecta*, die zich de laatste vijftien jaar sterk heeft uitgebreid in het stedelijk gebied. [Bij mijn weten is er in D19 zelden naar de ondersoorten gekeken.]

Sleutel, naar Lambinon et al. (1998):

– Kelkbladen 1-1,6 mm lang, in de vruchttijd meestal recht afstaand. Bladen tenminste bij de voet met stijve wimperharen (Fig. 5A)	<i>Sagina apetala</i> subsp. <i>erecta</i>
– Kelkbladen 1,7-2,2 mm lang, meestal tegen de rijpe vrucht aanliggend. Bladen kaal of de bovenste iets klierharig (Fig. 5B)	<i>Sagina apetala</i> subsp. <i>apetala</i>

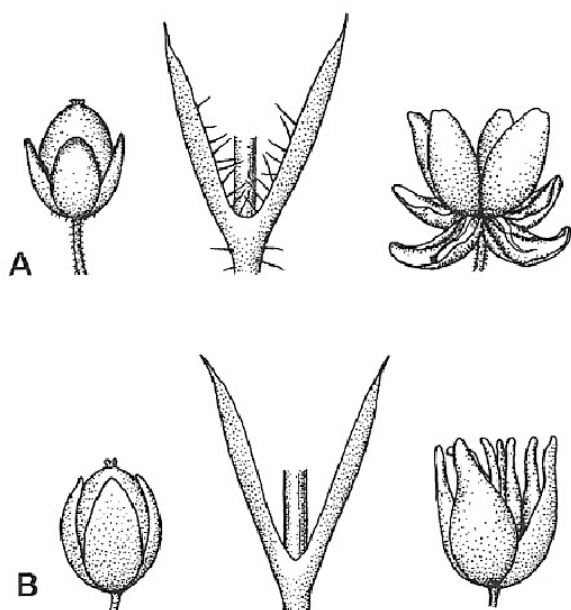

Fig. 5. A. *Sagina apetala* subsp. *erecta* B. *Sagina apetala* subsp. *apetala* Bron: Jonsell 2001)

Literatuur

- Dirkse, G.M., R. Barendrecht & C.G. Abbink-Meijerink (1998). *Amaranthus bouchonii* Thell. (Franse amarant) en *A. hybridus* L. (Groene amarant) in Nederland. *Gorteria* 24: 69.
- Jonsell, B. (ed.) (2001). *Flora Nordica* 2 .
- Kreutz, C.A.J. & H. Dekker (2002). *De orchideeën van Nederland*, p. 317.
- Lambinon, J., J. de Langhe, L. Delvosalle & J. Duvigneaud (1998). *Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden*.
- Reijerse, A.I. & P.F. Stolwijk (2002). *Panicum schinzii* Hack, ingeburgerd in Nederland. *Gorteria* 28: 77.
- Sebold, O., S. Seybold & G. Philippi (1992). *Die Farn- und Blütenpflanzen Baden-Württembergs*. Band 3.
- Stace, C.A. (1987). *New Flora of the British Isles*.
- Thomaes, A., K. van der Mijnsbrugge & K. de Cock (2004). *Taxonomie, ecologie en verspreiding van inheemse rozen in Vlaanderen*.
- <http://www.ibw.vlaanderen.be/publicaties/rapporten/bossen/rozen-internet72dpi.pdf> (1,8M)